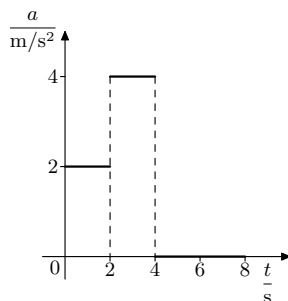

Úloha I.C ... Škodovka

8 bodů; průměr 6,62; řešilo 47 studentů

Šimon si pořídil novou Škodovku a hned s ní vyjel na krátkou testovací jízdu. Výsledkem testu byl graf zobrazující zrychlení nového auta, viz obrázek.

- a) Spočítejte rychlost auta v časech $t_1 = 2\text{ s}$, $t_2 = 4\text{ s}$ a $t_3 = 8\text{ s}$ a výsledky zakreslete do grafu závislosti rychlosti na čase. Graf poté doplňte tak, abyste viděli celý časový průběh rychlosti auta. Prozradíme vám, že rychlost auta v čase $t_0 = 0\text{ s}$ byla $v_0 = 0\text{ m}\cdot\text{s}^{-1}$.
- b) Jakou dráhu ujelo auto za první 2 sekundy?
- c) A jakou dráhu ujelo mezi časem t_1 a t_2 ?
- d) Jaká byla průměrná rychlost auta během testu?

Úlohu vyřešíme jak pomocí grafů (o práci s nimi jste si mohli přečíst ve Výfučtení), tak pomocí vzorečků pro zrychlený pohyb, které jsme pomocí grafů odvodili.

Rychlosti

Kromě známých časů t_1 , t_2 , t_3 a rychlosti v_0 si ještě označme zrychlení $a_1 = 2\text{ m}\cdot\text{s}^{-2}$, $a_2 = 4\text{ m}\cdot\text{s}^{-2}$ a $a_3 = 0\text{ m}\cdot\text{s}^{-2}$. Tato zrychlení jsou konstantní pro jednotlivé časové úseky, to bude mít přímý dopad na výsledný vzhled grafu.

Na počátku v čase t_0 auto začíná zrychlovat z klidu ($v_0 = 0\text{ m}\cdot\text{s}^{-1}$). Nejdříve hledané rychlosti v_1 , v_2 a v_3 v časech t_1 , t_2 a t_3 určíme z grafu.

Ve Výfučtení jsme si řekli, že rychlost spočítáme tak, že zjistíme plochu pod grafem zrychlení. Tuto plochu v našem případě tvoří 2 obdélníky pod křivkou grafu v zadání. Hledané rychlosti jsme tedy schopni dopočítat pouze za pomoci zadaného grafu.

Nejdříve spočítáme plochu pod grafem mezi časy t_0 a t_1 . Protože se jedná o obdélník, stačí vynásobit délky jeho stran, jež činí a_1 a $(t_1 - t_0)$, mezi sebou, tedy

$$v_1 = a_1 (t_1 - t_0) = 2\text{ m}\cdot\text{s}^{-2} \cdot (2\text{ s} - 0\text{ s}) = 4\text{ m}\cdot\text{s}^{-1}.$$

Pro výpočet rychlosti v_2 nám stačí sečíst rychlost v_1 a plochu druhého obdélníku v grafu. Opět násobíme délky jeho stran, které jsou nyní rovny a_2 a $(t_2 - t_1)$. Dostáváme

$$v_2 = v_1 + a_2 (t_2 - t_1) = 4\text{ m}\cdot\text{s}^{-1} + 4\text{ m}\cdot\text{s}^{-2} \cdot (4\text{ s} - 2\text{ s}) = 12\text{ m}\cdot\text{s}^{-1}.$$

Dále už auto nezrychlovalo ($a_3 = 0\text{ m}\cdot\text{s}^{-2}$), a proto platí

$$v_3 = v_2 = 12\text{ m}\cdot\text{s}^{-1}.$$

Ke stejným výsledkům se dopracujeme i tehdy, když použijeme vzoreček $v = v_0 + at$, kde v_0 je počáteční rychlost, a zrychlení a t je čas, během kterého auto zrychlovalo.

V čase t_1 má rychlost

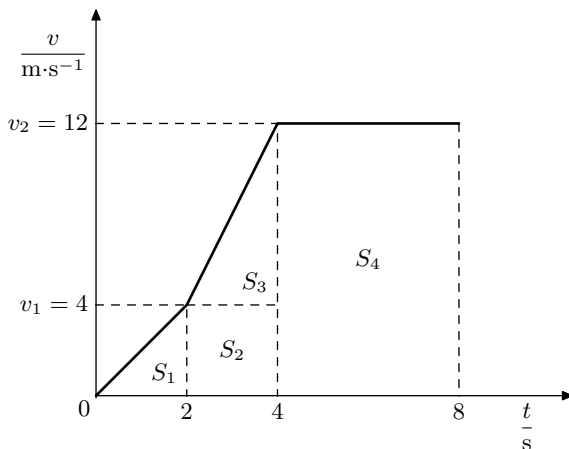
$$v_1 = v_0 + a_1 \cdot (t_1 - t_0) = 0\text{ m}\cdot\text{s}^{-1} + 2\text{ m}\cdot\text{s}^{-2} \cdot 2\text{ s} = 4\text{ m}\cdot\text{s}^{-1}.$$

V čase t_2 bude okamžitá rychlost dána rychlostí v_1 a dalším nárůstem rychlosti mezi časy t_1 a t_2

$$v_2 = v_1 + a_2 \cdot (t_2 - t_1) = 4\text{ m}\cdot\text{s}^{-1} + 4\text{ m}\cdot\text{s}^{-2} \cdot 2\text{ s} = 12\text{ m}\cdot\text{s}^{-1}.$$

Nakonec pro rychlost v_3 platí $v_3 = v_2 = 12 \text{ m}\cdot\text{s}^{-1}$.

Pokud tyto rychlosti zakreslíme do grafu závislosti rychlosti na čase, doplnit graf na celý časový průběh je už snadné. Víme, že mezi časy t_0 a t_1 je zrychlení stále stejné. Jak je zmíněno ve Výfučtení, v grafu bude průběh rychlosti představovat úsečka spojující rychlosti v_0 a v_1 . Stejně můžeme úsečkou propojit i rychlosti v_1 a v_2 , poněvadž mezi časy t_1 a t_2 je pohyb auta taktéž rovnoměrně zrychlený. Nakonec, rychlosti v_2 a v_3 propojíme vodorovnou čarou, protože rychlost je na daném úseku konstantní.

Obr. 1: Graf závislosti rychlosti na čase

Dráhy

Díky tomu, že jsme v předchozí úloze sestrojili patřičný graf, můžeme se hned vrhnout na výpočet této úlohy z něj. Máme graf závislosti rychlosti na čase. Opět, bez znalosti jakýchkoli vzorců pro výpočet dráhy, spočítáme jednoduše plochu S_1 (viz obrázek 1), čímž získáme uraženou dráhu mezi časy t_0 a t_1 .

Plocha S_1 je pravoúhlý trojúhelník. Jeho obsah tedy spočítáme jako polovinu součinu délek jeho odvěsen, které jsou dlouhé 2 s a $4 \text{ m}\cdot\text{s}^{-1}$.¹ Uražená dráha s_1 je tedy

$$s_1 = \frac{1}{2} \cdot 2 \text{ s} \cdot 4 \text{ m}\cdot\text{s}^{-1} = 4 \text{ m}.$$

Ve Výfučtení jsme se setkali také se vzorcem pro výpočet dráhy při daném zrychlení a čase. Tento vzorec má ve své nejobecnější podobě tvar

$$s = v_0 t + \frac{1}{2} a t^2. \quad (1)$$

¹Všimněte si zvláštních jednotek „délky“ odvěsen. Pokud je vynásobíme, dostáváme plochu vyjádřenou v metrech.

Nelekněme se jeho složitosti. Ze zadání víme, že rychlost v_0 je nulová. Proto je první člen tohoto vzorečku také nulový. Získáváme tedy na pohled pěkný, zjednodušený vzorec.

$$s = \frac{1}{2}at^2.$$

Za zrychlení dosazujeme a_1 , za čas t_1 .

$$s_1 = \frac{1}{2}a_1t_1^2 = \frac{1}{2} \cdot 2 \text{ m}\cdot\text{s}^{-2} \cdot (2\text{ s})^2 = 4 \text{ m}.$$

Dostáváme tedy úplně stejný výsledek jako u předchozího postupu.

Nyní pro výpočet opět použijme graf. Vidíme, že ke spočtení hledané dráhy s_2 nám stačí určit plochy S_2 a S_3 , protože to je právě obsah plochy pod křivkou mezi časy t_1 a t_2 . Plocha S_2 je obdélník o stranách 2 s a $4 \text{ m}\cdot\text{s}^{-1}$ a plocha S_3 je pravouhlý trojúhelník o odvěsnách 2 s a $8 \text{ m}\cdot\text{s}^{-1}$, jehož plochu spočítáme obdobně jako v předešlé části řešení

$$s_2 = S_1 + S_2 = 2 \text{ s} \cdot 4 \text{ m}\cdot\text{s}^{-1} + \frac{1}{2} \cdot 2 \text{ s} \cdot 8 \text{ m}\cdot\text{s}^{-1} = 16 \text{ m}.$$

A nyní použijeme na stejný výpočet odvozený vztah (1). Zde ale vystupují oba členy vzorce, poněvadž rychlost v čase t_1 není nulová, nýbrž rovna v_1 . Doba, po kterou auto zrychluje se zrychlením a_2 je $(t_2 - t_1)$. Dostáváme tak vztah

$$s_2 = v_1(t_2 - t_1) + \frac{1}{2}a_2(t_2 - t_1)^2 = 4 \text{ m}\cdot\text{s}^{-1} \cdot (4\text{ s} - 2\text{ s}) + \frac{1}{2}4 \text{ m}\cdot\text{s}^{-2} \cdot (4\text{ s} - 2\text{ s})^2 = 16 \text{ m}.$$

Průměrná rychlost

Ve Výfučení jste se mohli dovědět, že průměrnou rychlost získáme tak, že celkovou dráhu s_c vydělíme celkovým časem. Celkový čas t_c je jednoduše $t_3 = 8 \text{ s}$. Celkovou dráhu musíme ale vypočítat.

Nejprve spočteme plochu S_4 , která je rovna dráze uražené mezi časy t_2 a t_3 . Plocha S_4 je obdélník se stranami 4 s a $12 \text{ m}\cdot\text{s}^{-1}$.

$$s_3 = 4 \text{ s} \cdot 12 \text{ m}\cdot\text{s}^{-1} = 48 \text{ m}.$$

I tentokrát můžeme využít pro výpočet dráhy s_3 vzorce. V tomto případě to bude vztah pro rovnoměrný pohyb rychlostí v_2 po dobu $(t_3 - t_2)$. Tedy

$$s_3 = v_2(t_3 - t_2) = 12 \text{ m}\cdot\text{s}^{-1} \cdot 4 \text{ s} = 48 \text{ m}.$$

I zde jsme dostali stejný výsledek.

Celkovou dráhu s_c zjistíme tak, že sečteme dráhy s_1 , s_2 a s_3 . Pak je průměrná rychlost Škodovky

$$v_p = \frac{s_1 + s_2 + s_3}{t_3} = \frac{4 \text{ m} + 16 \text{ m} + 48 \text{ m}}{8 \text{ s}} = 8,5 \text{ m}\cdot\text{s}^{-1}.$$

Na závěr podotkněme, že každá z použitých metod (pomocí vzorce nebo výpočtem z grafu) má své výhody i nevýhody. Pokud ale rozumíme, proč tyto metody fungují a správně je používáme, musíme nutně dojít ke stejnému správnému výsledku.

Poznámky k došlým řešením

Úlohu většina z vás vyřešila velmi dobře. Chtěli bychom ale zdůraznit dvě časté chyby, které se týkají dosazování do vzorečku pro uraženou dráhu.

Čas t , který se ve vzorci vyskytuje, logicky znamená čas, *během* kterého auto zrychlovalo. Tedy pokud počítáme ujetou dráhu mezi druhou a čtvrtou sekundou, tento časový interval jsou dvě sekundy.

Druhá častá chyba byla, že jste u výpočtu s_2 zapomněli na počáteční rychlost, tedy rychlost na začátku tohoto úseku, a tedy rychlost v_1 . Zadíváte-li se na graf rychlosti v čase, je z něho zřejmé, že plocha odpovídající dráze s_2 závisí i na rychlosti v čase t_1 .

Marek Otýpka

Patrik Švančara
pato@vyfuk.mff.cuni.cz

Korespondenční seminář Výfuk je organizován studenty MFF UK. Je zastřešen Oddělením pro vnější vztahy a propagaci MFF UK a podporován Katedrou didaktiky fyziky MFF UK, jejími zaměstnanci a Jednotou českých matematiků a fyziků.

Toto dílo je šířeno pod licencí Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0 Unported.
Pro zobrazení kopie této licence, navštivte <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>.